

Jadwiga Kupczewska

MUZEUM IMIENIA ŚW. JÓZEFA SEBASTIANA PELCZARA W KRAKOWIE

*Muzea uczą historii,
kultury narodu oraz rozmówienia
w dziełach sztuki.*

św. J.S. Pelczar

Historia polskiego muzealnictwa kościelnego sięga drugiej połowy XIX wieku. Zadaniem muzeów kościelnych była i jest troska o dobro kultury chrześcijańskiej i właściwe metody zabezpieczania dzieł sztuki religijnej.

Św. Józef Sebastian Pelczar podczas otwarcia sekcji naukowej pierwszego wiecu katolickiego w 1893 roku w Krakowie podkreślił, iż: „Kościół katolicki był, jest i będzie zawsze przyjacielem nauk, krzewicielem zdrowej oświaty, rzecznikiem prawdziwego postępu, protektorem sztuk pięknych. Wprawdzie zadaniem Kościoła jest nieść przed ludzkością pochodnię prawdy objawionej, ale nie lekceważy on także światła przyrodzonego, wiedząc, że oba te światła są jakby dwoma promieniami, wychodzącymi z jednego ogniska i do tegoż ogniska, to jest do Boga, wiodącymi”.

Aktualnie na terenie Polski południowej istnieją dwa muzea związane z osobą Ojca Założyciela św. Józefa Sebastiana Pelczara: Muzeum w Przemyślu, które Świętemu Biskupowi zawdzięcza swoje powstanie, oraz muzeum przy krakowskim klasztorze sercańskim, które ma w swoich zbiorach pamiątki po Założycielu.

Idea powstania muzeum w Krakowie zrodziła się w związku z postępującym procesem beatyfikacyjnym, jak również szerszym zainteresowaniem postacią biskupa Józefa Sebastiana Pelczara. W tych okolicznościach Zgromadzenie Służebnic Najświętszego Serca Jezusowego postanowiło udostępnić pamiątki związane z jego życiem i działalnością. Aby muzeum było dostępne nie tylko dla siostr, ale i dla osób spoza zgromadzenia, na ekspozycję przeznaczono jedno pomieszczenie, które do tego czasu pełniło funkcję rozmównicy klasztornej. Otwarcia skromnego muzeum dokonał kardynał Franciszek Macharski w uroczystość Najświętszego Serca Pana Jezusa, 6 czerwca 1986 roku. Rok później urządzono następną ekspozycję, poświęconą służbie Bożemu Ojcu Świętemu Janowi Pawłowi II, z okazji 67. rocznicy jego urodzin (18 maja 1987 r.), przeznaczając na nią drugi lokal. Komunikacja pomiędzy ekspozycjami była utrudniona; pomieszczenia

przegradzało archiwum zgromadzenia. Ten fakt, jak również brak dobrego odbioru zgromadzonych pamiątek po Założycielu zgromadzenia z uwagi na zbyt małe pomieszczenie (22 m²), skłonił Zarząd Generalny Zgromadzenia do podjęcia decyzji o zwiększeniu metrażu ekspozycji. W 1988 r. zgromadzenie odzyskało na własny użytek dwa pomieszczenia bezpośrednio przylegające do archiwum. Po stosownym remoncie oraz zmianie lokalu archiwum zyskano dwa nowe pomieszczenia, które łączyły się bezpośrednio z istniejącymi ekspozycjami. Obecnie muzeum dysponuje czterema pomieszczeniami łącznie zajmującymi 92 m², w których znajdują się trzy zespoły pamiątek. Dwa lokale przeznaczono na pamiątki po założycielach zgromadzenia – św. J.S. Pelczarze i sł. bł. m. Klarze Ludwice Szczęsnej – następne na pamiątki związane z historią zgromadzenia oraz z sługą Bożym Ojcem Świętym Janem Pawłem II.

Muzeum klasztorne im. św. Józefa Sebastiana Pelczara posiada swój własny charakter. Prezentuje nagromadzone pamiątki, a różnorodność zasobu jest próbą pogodzenia funkcji edukacyjnej i formacyjnej muzeum. Prezentowane ekspozycje mają charakter stały. Okazjonalnie pojawiają się wystawy czasowe. Obecnie muzeum w odremontowanych lokalach przyjmuje liczne grupy zorganizowane i indywidualnych zwiedzających.

Szczególną wymowę i znaczenie dla Zgromadzenia Służebnic Najświętszego Serca Jezusowego ma zespół pamiątek po jego założycielu. Poprzez ekspozycję fotografii można zapoznać się z etapami życia św. J.S. Pelczara; poczynając od zdjęć przedstawiających rodziców, dom rodzinny, gimnazjum w Rzeszowie i seminarium w Przemyślu, także samego Józefa Sebastiana – jako diakona w gronie kolegów – kleryków, profesora i rektora Uniwersytetu Jagiellońskiego, biskupa w stroju pontyfikalnym i przy pracy, czy odbywającego wizytacje, poprzez miejsce, które wybrał sobie na grób – kaplicę Najświętszej Maryi Panny Królowej Polski w odrestaurowanym przez siebie pojezuickim kościele Najświętszego Serca Jezusowego w Przemyślu, aż po obecne miejsce złożenia jego relikwii w kaplicy Ukrzyżowanego Pana Jezusa (kaplica Fredrów) w katedrze przemyskiej.

Na uwagę zasługują dokumenty osobiste – paszport i legitymacja oraz zastąpione fotokopiami: świadectwo ukończenia studiów teologicznych i święceń kapłańskich, a także dyplomy uzyskania stopnia doktora teologii i prawa kanonicznego.

Osobna gablota poświęcona jest nabożeństwu biskupa Pelczara do Najświętszej Maryi Panny – jest tam: szkaplerz Matki Boskiej Leżajskiej, różaniec, śpiewniczek z lat młodzieńczych, w którym spisał 43 pieśni maryjne oraz legitymacja przynależności do Straży Duchownej Niepokalanego Serca Maryi, wydana 25 października 1893 roku.

W krakowskim zbiorze pamiątek po św. J.S. Pelczarze można zobaczyć m.in. owalny obrazek malowany na porcelanie z przedstawieniem Matki Boskiej z Dzieciątkiem według Murilla, z drugiej połowy XIX wieku, który zwykł był stać na biurku Biskupa. To właśnie przedstawienie umieścił Pelczar w swoim herbie biskupim, dodając zawołanie *Ave Maria*. Z takim herbem zachowała się księga pamiątkowa ofiarowana przez diecezję przemyską biskupowi Józefowi Sebastianowi z okazji 50-lecia święceń kapłańskich w 1914 r. Wartość ekspozycji podnosi prezentowany pastorał, pierścień i album ze zdjęciami studentów, dar profesorów i studentów Uniwersytetu Jagiellońskiego, pochodzący z 1899 r. Pastorał wykonano w krakowskiej pracowni Piotra Seipa – wzbogacił on zbiory w Krakowie w 1983 roku, jako dar biskupa diecezji przemyskiej, Ignacego Tokarczuka. W krzywaśni tegoż pastorału, zdobionej liśćmi akantu, umieszczono dwa

medaliony malowane na porcelanie z przedstawieniem Matki Boskiej Częstochowskiej i św. Józefa. Gałkę zdobią herby kapituły katedralnej i Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz cztery medaliony: dwa malowane na porcelanie z przedstawieniem św. Stanisława biskupa i męczennika i św. Jana Kantego, i dwa grawerowane, przedstawiające katedrę wawelską i gmach Collegium Novum w Krakowie. Z szat, które używał J.S. Pelczar, zachowały się sutanna kapłańska i biskupia, płaszcz, toga profesorska z biretem, strój kanonicki, peleryna z soboli (gronostaje), stuła, której często używał, rękawiczki liturgiczne, dwie mitry sprzed 1911 r., haftowane złotem (na jednej z nich umieszczono herb biskupa Pelczara), oraz dwa ornaty z końca XIX i początku XX w.

W szafach z początku XX w. przechowywany jest księgozbiór dzieł jego autorstwa, książki, których używał, oraz pulpit, przy którym pracował jako biskup, dar Kurii Archidiecezjalnej w Przemyślu.

Wśród naczyń liturgicznych eksponowane są srebrne ampułki, wykonane w pracowni Marcina Jarry, z przełomu XIX i XX w., z wygrawerowanym na tacy herbem biskupa – to dar gminy i parafii w Sąsiadowicach.

Zwiedzający mogą również zobaczyć rzeźbioną Pietę Matki Boskiej Bolesnej z Jarosławia, wykonaną przez Michała Kruka z Przeworska – dar imieninowy dla biskupa J.S. Pelczara od Wincentego Maryi Podlewskiego, przeora oo. dominikanów z 1903 roku. Całości ekspozycji dopełnia klecznik z napisem *Chwała Sercu Jezusowemu* z końca XIX w. i biurko, na którym stoi wykonany wspólnie, z brązu, relikwiarz przedstawiający św. J.S. Pelczara w stroju pontyfikalnym – wykonał go Czesław Dźwigaj w 1991 r. Relikwiarz o takim przedstawieniu otrzymał Jan Paweł II podczas mszy św. beatyfikacyjnej 2 czerwca 1991 r.

Ekspozycję pamiątek po świętym zamyka portret Józefa Sebastiana Pelczara pędzla Leona Wyczółkowskiego z 1899 r.

Zgromadzenie Służebnic Najświętszego Serca Jezusowego, rozpoczynające drugie stulecie istnienia, włącza się w nurt ochrony i zabezpieczania dzieł sztuki przed ich zniszczeniem. W muzeum zgromadzono co cenniejsze obiekty wyposażenia kościoła i klasztoru, które wyłączono z użytku, zastępując je innymi, oraz takie, które zostały złożone jako dar.

Na uwagę w tej ekspozycji zasługuje dział malarstwa. Do najcenniejszych w kolekcji należą obrazy: *Vir Dolorum*, malowany na desce (XVIII wiek), *Św. Anna Samotrzcęć*, malowany na płótnie z nałożonymi w XIX w. koronami. Inne obrazy to: dwa obrazy *Ecce Homo*, jeden nieznanego autora z początku XIX w., drugi pędzla S. Bocheńskiego z 1917 r., oraz *Głowa Chrystusa*, z połowy XIX w., malarza węgierskiego Józsefa (Josefa) Polya (1802–1873), dar prof. Edwarda S. Zalewskiego. Cenną pamiątką dla zgromadzenia jest obraz z przedstawieniem *Chrystusa Zmartwychwstałego ze św. Tomaszem i Apostołami*, z 1881 roku, malowany na desce przez dominikanina Angelika Drewnaczyńskiego (1826–1899).

Na pierwszym planie w sali eksponującej tego typu pamiątki znajduje się portret sł. b. m. Klary Ludwicy Szczęsnej (1863–1916) nieznanego autora, który jest jednym z nielicznych po niej pamiątek. Poniżej stoi krucyfiks z jej celi, pochodzący z przełomu XIX i XX w. Inne pamiątki po pierwszej przełożonej generalnej zgromadzenia to poza fotografiami z przedstawieniem jej postaci modlitewniki, książka *Żywoć świętej Klary* z dedykacją św. J.S. Pelczara, własnoręczne notatki m. Klary oraz obraz pamiątkowy,

haftowany przez s. Bogumiłę Zajchowską, z przedstawieniem Matki Boskiej z napisem: „Na podziękowanie Najśw. Pannie Maryi z Lourdes za uzdrowienie naszej Przew. Matki, ofiarują kochające córki duchowne Służebnice Serca Jezusowego w październiku 1910 r.”.

Z pamiątek zgromadzenia prezentowane są dokumenty i fotografie dotyczące historii klasztoru, szkół prowadzonych przez zgromadzenie w Korczynie i w Przemyślu, a także narzędzia pokuty. Ekspozowaną rzeźbę reprezentuje krucyfiks, pochodzący ze Śląska z około połowy XVIII w. oraz figura z przedstawieniem św. Jana Chrzciciela, wykonana przez stolarza Józefa Ligęzę w 1900 r., pochodząca z nieistniejącej ambony kościoła Najświętszego Serca Pana Jezusa w Krakowie.

Wyroby z rzemiosła artystycznego dają wgląd w złotnictwo początku XX w. Są to: monstrancja wykonana w pracowni Marcina Jarry, kameryzowana biżuterią Zofii Wołodkowicz, którą na ten cel ofiarowała ona m. Klarze Szczęsnej około 1900 roku; puszka i kielich, stanowiące komplet, dar Założyciela dla zgromadzenia z 1902 r.; kielich z początku XX w. ofiarował ks. Rudolf van Roy. Z grupy rzemiosła artystycznego z drugiej połowy XIX w. prezentowane są ponadto relikwiarze: św. Jana Chrzciciela, św. Teresy od Jezusa i neogotycki relikwiarz św. Apostołów. W omawianym pomieszczeniu ekspozowane są też zbiory pochodzące z terenów pracy misyjnej sióstr sercanek: z Libii, Boliwii, Ukrainy oraz te przywiezione z Zairu. Na ekspozycję składają się: tkaniny, przedmioty codziennego użytku, okazy flory i fauny oraz instrumenty muzyczne. W muzeum znajdują się także pamiątki z terenu pracy sióstr we Francji i w Stanach Zjednoczonych.

W ostatniej części muzeum jest sala ekspozycyjna, w której zwiedzający może zobaczyć pamiątki związane z Janem Pawłem II – siostry sercanki posługiwały Ojcu Świętemu w Krakowie i na Watykanie. Pomieszczenie przeznaczone na tę ekspozycję mieści książki, które zawierają teksty Ojca Świętego, jak i te, które wyszły spod jego pióra przed wyborem na Stolicę Apostolską. Są to przede wszystkim teksty przemówień papieskich w czasie audiencji, nabożeństw, spotkań, pielgrzymek oraz dokumenty papieskie. Ekspozycja prezentuje dwa pełne wydania *Insegnamenti Giovanni Paolo II* i *L'attività della Santa Sede*, łącznie ponad 50 woluminów. Cały zbiór biblioteczny zawiera ponad 220 woluminów.

Prezentowany jest duży zbiór numizmatyczny i medalierski. Są w nim monety bite z okazji wyboru Papieża, jego kolejnych lat pontyfikatu, papieskich pielgrzymek, beatyfikacji i kanonizacji oraz z okazji ważniejszych wydarzeń historycznych. Następnie można obejrzeć zbiór filatelistyczny związany z Ojcem Świętym, zawierający znaczki i karty pocztowe, pochodzący z różnych krajów świata.

Zbiory te wzbogacają: czterotomowy brewiarz sygnowany przez kardynała Karola Wojtyłę; czara z herbem Jana Pawła II, kielichy mszalne: jeden ofiarowany Zgromadzeniu w 1986 roku, z okazji XIV kapituły generalnej; drugi kielich neorenesansowy, ofiarowany w 1995 roku, z wygrawerowanym na stopie napisem: VOLONTARI DELLA SOFFERENZA – SILENZIOSI OPERAI DELLA CROCE – AL SANTO PADRE GIOVANNI PAOLO II – NEL 50. DI SACERDOZIO 1.11.1995 [Ochotnicy (Wolontariusze) Cierpienia – Cisi Pracownicy Krzyża – Ojcu Świętemu Janowi Pawłowi II w 50-lecie kapłaństwa 1.11.1995]. Z szat ekspozowane są: sutanna, mitra, alba, rokieta oraz dwa ornaty używane przez Papieża.

Znaczną część ekspozycji zajmują dary, które pielgrzymi przywożą Ojcu Świętemu, m.in. droga krzyżowa i różaniec ofiarowane przez Matkę Teresę z Kalkuty. Ze zbioru rzeźby można obejrzeć postacie Pana Jezusa, Matki Boskiej, św. Rodziny, św. Franciszka, wykonane z drzewa sandałowego, oliwkowego, hebanowego. Pamiątki te, artystycznie mniej lub bardziej udane, tworzone z myślą o Janie Pawle II, wyrosły z uczuć, jakimi darzą go ludzie na całym świecie, a zwłaszcza rodacy.

Informacja dla zwiedzających:

Muzeum jest czynne codziennie w godzinach 10–16.

Grupy zorganizowane i osoby prywatne są przyjmowane po uprzednim zgłoszeniu telefonicznym: (12) 421–86–68; 422–57–66 lub pisemnie na adres:

**Siostry Sercanki
s. Jadwiga Kupczewska
ul. Garncarska 24
31-115 Kraków**

